

УДК 711

Дида О.А.,
Національний університет «Львівська політехніка»

АТРАКТИВНІСТЬ ЯК ЕСТЕТИЧНО-ЗМІСТОВА ВЛАСТИВІСТЬ АРХІТЕКТУРИ

Стаття присвячена проблемі термінологічного визначення атрактивності як естетично-змістової властивості архітектури і архітектурного середовища.

Ключові слова: архітектурна атрактивність, змістові функції архітектури, архітектурне середовище.

Постановка проблеми

Протягом століть архітектура виконувала різноманітні функції. У різні історичні періоди для неї були пріоритетними різні властивості і характеристики. Протягом другої половини ХХ - початку ХХІ століття відбулися значні зміни у сприйнятті архітектури, у її пріоритетних завданнях. Архітектура набула нових змістових функцій, котрі не були притаманними для неї протягом попередніх століть. Самій проблемі різкої зміни змістових наголосів в архітектурній творчості присвячено досить мало уваги, особливо у вітчизняних дослідженнях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Частково ця проблема описана у наукових працях, котрі присвячені дослідженню архітектури постмодернізму. Феномену індивідуалізації архітектурних об'єктів і архітектурного простору присвячено праці багатьох закордонних і вітчизняних дослідників. Зокрема зростає увага до вивчення такої невід'ємної риси архітектури як ідентичність, що була введена в українську архітектурну термінологію професором Б.С. Черкесом. Також у закордонних підручниках з містобудування, наприклад у книзі Г. Курде «Міська структура і містоутворення» (нім.), зустрічається термін «genius loci» - «дух місця». Цей термін подібний за значенням до терміну атрактивність, проте, має чітко виражений суб'єктивний характер. «Genius loci» може характеризувати не лише урбанізований простір, - це може бути також природний ландшафт, або місце, непримітне з естетичної точки зору, проте для спостерігача воно може мати конкретне змістове наповнення, відоме лише йому. Тому цей термін має дещо ширше і більш суб'єктивне значення.

Мета статті

Метою статті є привернення уваги до проблеми архітектурної атрактивності а також розкриття значення поняття архітектурної атрактивності у науковій термінології.

Виклад основного матеріалу

З розвитком туризму як важливої світової економічної галузі, до архітектури почали ставитися нові вимоги, пов'язані саме з функцією «притягнення» туристів. Архітектурні об'єкти і архітектурний простір вже давно став важливим елементом туристичного бізнесу, проте архітектура може цікавити туристів і відвідувачів з різних сторін. Починаючи від відповідності її планувальної організації вимогам комфорту, закінчуючи такими властивостями архітектури як престижність і ідентичність. Проте ще одною важливою якісно-естетичною характеристикою для зацікавлення туристів виступає властивість конкретного об'єкту або простору притягувати відвідувачів до себе. Для означення такої властивості архітектури і архітектурного простору пропонуємо використати поняття «**архітектурна атрактивність**» об'єкту або простору.

Слово **атрактивність** походить від латинського слова: «**Attraho** (trahī, tractum, ege), притягати; натягувати; стягувати; супитися; приводити силоміць, притягати; долучати, залучати; вимушувати, схилити, спонукати; привозити, доставляти» [1, с.628]. Це латинське поняття присутнє у видозмінах практично у всіх європейських мовах: французьке «**Attraction** *f* притягання» [2, с.27], англійське – «**At-tract** 1. штовхати в напрямку. 2. Звертати увагу на щось. **-At-tract-ive** мати силу штовхати в напрямку (having the power to attract; pleasing)» [3]. У польській мові – «**Atrakcja** 1. Те, що притягує увагу своєю незвичайністю, цікавить; урізноманітнення, несподіванка; розривка, приємність. 2. Давніше - протягування, сполучення, зв'язок» [4, с. 56]. В українській мові цей латинський корінь присутній у словах: «**Атрактант**, -а, ч. природна або синтетична речовина, що приваблює тварин (особливо комах)» [5,с.27], «**Атракція**, -ї, ж., зах. Принада» [5, с.28], «**Атракціон**, -у, ч. 1. Номер у цирковій або естрадній програмі, що привертає увагу глядачів своєю ефектністю, незвичайністю» [5, с.27]. Тут присутня видозміна латинського слова «**Attraho - Attractio**, onis *f* притягання; стягання, стиснення; уподібнення, асиміляція» [1, с.628], однак очевидно, що значення уподібнення і асиміляції суперечать значенню, яке дане слово набуло згодом у інших мовах.

В українській мові, як бачимо, використовується обидва різновиди слова вихідного **Attraho**: як «атрактант», так і «атракція». Проте тут необхідно зауважити, що «атракція» визначається як «**Принада**, -и, ж. 1. Те, чим принаджують рибу, птаха, звіря і т. ін. //Пожива, перев. отруєна, яку застосовують для боротьби з гризунами, комахами в сільському господарстві. 2.

Хто-небудь або що-небудь, що використовується як засіб для принаджування кудись. // Те, що використовується як засіб відвертання уваги від чогось. 3. Те, що вабить, спокуса. // Привабливі риси зовнішності. 4. Притягальна сила чого-небудь. 5. Краса, привабливість. 6. Позитивна якість, властивість, якою відзначається що-небудь; перевага» [5, с.940]. Тут бачимо, що переважно наголос робиться на позитивних, приємних рисах об'єкту, який притягує. Часто для позначення властивості об'єкту притягувати до себе увагу, пропонують слово «привабливий», але, згідно Великого тлумачного словника сучасної української мови, «**привабливий**, -а, -е 1. Який викликає захоплення, приваблює до себе своїми якостями, властивостями // Який приваблює своєю зовнішністю, гарний, миловидний. // Який приносить задоволення, насолоду; приємний. // Який манить, притягає до себе. 2. Який викликає інтерес, відкриває цікаві можливості; заманливий, захопливий» [5, с.925]. Як бачимо, сутнісний наголос при характеристиці цього слова, так само як і слова «принада», робиться на його позитивному значенні, в той час, як «атраактивність» - характеристика певного явища - може бути застосована також при наявності негативних аспектів, присутність яких буде основним фактором привертання уваги до цього явища. Отже, зміст поняття слова «атраактивний» найбільш точно позначає властивість архітектурних об'єктів привернути до себе увагу. За впровадження терміну «атраактивність», промовляє також той факт, що переважна більшість наукових термінів має грецьке або латинське походження, що робить їх загальнозрозумілими для науковців з різних країн. Підтримуючи таку наукову традицію, а також з огляду на ширше значення слова «атраактивність», в порівнянні до вищезгаданих охарактеризованих слів, є доцільним введення в архітектурну термінологію поняття «архітектурна атраактивність».

Як вже зазначалося, атраактивність, як характеристика архітектури, набула вагомого значення нещодавно. Можна також припустити, що її значення для туристичної галузі буде збільшуватися. Поняття архітектурної атраактивності можемо застосовувати як до окремих об'єктів, так і до архітектурного простору в цілому, навіть якщо він утворюється не атраактивними елементами. В іноземній літературі зустрічається лише поняття економічної атраакційності, коли мова йде про вартість архітектури, а естетичний аспект визначається лише як один з факторів, котрий впливає на ціну площі, тоді як поняттям архітектурної атраактивності характеризуються саме естетично-змістові особливості архітектурного об'єкту або простору.

Важко визначити межу між «атраактивність» і «не атраактивність» архітектури з естетичної точки зору, оскільки в такій оцінці часто дуже вагому роль відіграє, зрештою як і для всіх мистецьких галузей, суб'єктивний фактор.

З впевненістю можна сказати лише те, що обов'язковою умовою, за якої архітектурний об'єкт або простір можна охарактеризувати як атрактивний, є його унікальність, неповторність, оригінальність.

Архітектурна атрактивність набуває вагомого значення саме зараз, оскільки архітектура на початку XXI століття набула нових функцій, перетворившись з засобу на незалежний об'єкт. Зокрема, останнім часом часто з'являються архітектурні об'єкти, котрі зовсім не відповідають умовам, за яких їх можна було б успішно експлуатувати, проте своїм виглядом і часто відверто невдалим планувально-просторовим рішенням стають об'єктом зацікавлення спеціалістів-архітекторів і громадськості. Можна констатувати виникнення такого явища як «архітектура заради мистецтва».

Функцію атрактивності потрібно відмежувати від інших подібних, але не тотожних функцій архітектури. Протягом століть архітектура була засобом для захисту від природних і антропогенних чинників, для демонстрації сили, могутності, багатства власника, як засіб національного, релігійного самовираження і самоідентифікації. Прикладом архітектури, що виконує роль засобу національної ідентифікації, є характерна забудова поселень, заснованих в Україні переселенцями з інших європейських країн. Ознаки релігійної ідентифікації можемо побачити у відмінностях архітектури церков різних конфесій. Часто відбувається так, що зі зміною конфесійної приналежності у споруді з'являються певні зміни окремих елементів (форми купола, розміщення дзвіниці, колір і графіка зовнішніх огорожуючих поверхонь, тощо). До прикладів престижної архітектури можна віднести унікальні висотні будинки, збудованих у різний час по цілому світу. У всіх вищезгаданих випадках архітектура служила доповненням, декорацією для тих чи інших дій і цілей. Протягом минулих століть важко було знайти людину, яка б прибула у якесь місце лише заради того, щоб помилуватися архітектурним шедевром. Ситуація змінилася на зламі XX-XXI століть. Тепер саме оригінальне, естетичне вирішення архітектурних об'єктів часто стає основною метою, заради якої люди приїжджають у місто, а не те, хто є власником об'єкту і які функції виконує споруда. Прикладом орієнтації саме на архітектурну атрактивність є міста Об'єднаних Арабських Еміратів, котрі вже зараз створили своєрідний музей сучасної архітектури під відкритим небом.

Архітектурна атрактивність об'єкту може бути спричинена дуже багатьма факторами. При цьому часом саме прорахунки архітектора роблять будівлю відомою. Навряд чи хтось виділяв би Пізанську вежу серед інших пам'яток архітектури, якби вона не просіла і не набула свого характерного ухилу. Саме це зробило її атрактивною і відомою в цілому світі. З цього робимо висновок, що атрактивність архітектури часто не є наслідком первинного задуму

архітектора, особливо це стосується історичної архітектури. Сучасні шедеври архітектури дуже різноманітні. Сучасна архітектурна думка не ставить жодних обмежень щодо вигляду і стилю, в якому повинна бути виконана споруда. Через це можемо стверджувати, що каноном «доброго тону» у вирішенні сучасного архітектурного простору стала саме оригінальність і неповторність його естетичного вирішення, а отже атрактивність.

Естетична атрактивність архітектурного об'єкту переважно поєднується і з виконанням інших важливих функцій, таких як престиж, філософське самовираження автора, економічна атракційність і т. д., проте вона може виступати як самостійна і єдина характеристика об'єкту або простору і її може бути цілком достатньо для того, щоб простір або споруда притягувала відвідувачів і туристів.

Окрім естетичної характеристики, атрактивність має також і змістову складову. У цьому аспекті поняття архітектурної атрактивності має дуже багато спільного з поняттям ідентичності простору. Проте якщо ми говоримо про ідентичність, то розуміємо якісь певні ознаки, притаманні архітектурним об'єктам і просторам у різних умовах. Якщо ми говоримо про архітектурну атрактивність як змістову характеристику архітектурного об'єкту або простору, то маємо на увазі те, що архітектурний простір або споруда повинна своїм естетичним вирішенням нести інформацію про певну конкретну подію, людину, характерну особливість (природну, культурну, економічну) яка має безпосереднє відношення до місця, де знаходиться споруда, як наприклад у випадку церкви і скульптурного меморіалу на місці битви під Берестечком. Справа в тому, що певна стилістична тематика будівлі в одних умовах може бути зовсім безпідставною в інших. Так само потрібно звертати особливу увагу на те, що при сучасних умовах, враховуючи вимогу естетично-змістової атрактивності будівель, потрібно дуже обережно ставитися до «переспівів» з всесвітньовідомих споруд, оскільки атрактивність таких проектів вимагає високого естетичного і технічного рівня виконання. У світовій практиці, мабуть, найбільш вдалим використанням мотивів вже існуючих об'єктів можемо назвати архітектурно-містобудівельну композицію міста Лас-Вегас. Саме численні копії всесвітньовідомих споруд, зведені у цьому місті, зробили його архітектуру атрактивною і відомою у всьому світі.

Процеси у сучасній архітектурі, як і в світі в цілому, розвиваються надзвичайно швидко. Українській архітектурній практиці, яка лише 20 років тому отримала можливість свободи вибору естетичного вирішення будівель і формованого ними простору, досить важко адаптуватися до світових запитів щодо архітектурного образу. Спостерігаючи за сучасною українською архітектурою часто можна помітити можливо, і несвідоме, бажання копіювати

закордонну архітектуру, використовувати її певні елементи, наслідувати вже збудовані всесвітньо відомі будівлі. Це переважно пояснюють бажанням наблизити українську архітектуру до світової. Проте люди, які у наш час, мабуть, найактивніше за всю історію людства, подорожують, постійно прагнуть бачити і пізнавати щось нове, а не спостерігати одні і ті самі мотиви. Тому якою б сучасною, створеною за останніми віяннями світової архітектурної моди, будівля не була, якщо вона подібна на вже існуючі об'єкти, то виявляється позбавленою найважливішої для сучасної архітектури риси – атрактивності, і не відповідає основному принципу сучасної архітектурної моди і автоматично стане провінційною. «Але в той же час інколи гонитва за «новим» призводить до появи в історичній забудові «модної» ерзац-архітектури – вчорашніх днів сучасного західного істеблїшменту, що надає привід звинувачувати наші новітні архітектурні пошуки у провінційності та хуторянстві. При цьому хотілося б зауважити, що тільки ті архітектурні твори, які є високими творчими досягненнями національної культури, стають надбанням прогресивного світового архітектурного процесу» [6, с.185]. Звичайно, не використовувати жодних вже відомих мотивів неможливо, проте, застосовуючи їх, необхідно завжди мати на меті створення об'єкту, який би був атрактивним, таким, що запам'ятовується.

Особливо гостро стоїть проблема атрактивності для малих міст України, оскільки творчий і економічний потенціал забудовників не перебуває на високому рівні. Часто можемо спостерігати захоплення архітектурними мотивами, які копіюють національні особливості архітектури інших країн. Простота такого рішення очевидна, оскільки використовується вже перевірений дизайн. Проте людям, туристам, які щораз частіше приїжджають до нашої країни, потрібно було б показати замість, скажімо, вже знайомого їм фахверку, щось, що характеризує саме нашої країни, регіону, окремого міста. Хотілося б також наголосити, що українській архітектурі традиційно притаманна самотність, яка неодноразово проявлялася на різних історичних етапах (українське бароко, український архітектурний модерн). Тому потрібно перш за все усвідомити потребу у атрактивній архітектурі і послідовно відроджувати самотність української архітектури у сучасних умовах.

Висновки

Отже зміна наголосів в сучасній архітектурі вимагає введення додаткових термінів для позначення нових функцій, які вона виконує. Для означення властивості архітектурних об'єктів бути потенційним джерелом естетично-змістового зацікавлення, запропоновано впровадити в архітектурну термінологію поняття архітектурної атрактивності.

Література

1. Петрова Г.В. Латинсько-український словотвірний словник / Г.В. Петрова ; Тернопіль. Навчальна книга – Богдан. – Т., 2010. – 880с.
2. Выгодская К.С. Краткий французско-русский и русско-французский словарь / К.С.Выгодская, О.Л. Долгополова ; Москва. Государственное издательство иностранных и национальных словарей. – М., 1962. – 556с.
3. Хорнби А.С. Толковый словарь современного английского языка для продвинутого этапа специальное издание для СССР том1 А-L Москва издательство «русский язык» М 1982
4. Tokarski Jan. Słownik wyrazów obcych / Jan Tokarski ; Warszawa. Państwowe wydawnictwo naukowe. – W., 1971. – 828s.
5. Бусел Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Т. Бусел ; Київ, Ірпінь. ВТФ «Перун». – К., І., - 2003. – 1440 с.
6. Соченко В.І. Українська архітектура: традиції, новації, сучасність / В.І. Соченко // Сучасні проблеми архітектури та містобудування : [науково-технічний збірник] випуск 8 (спеціальний) // Архітектурна школа КІБІ-КНУБА 2000р. – 316с., С. 174-186

Аннотація

Статья посвящена проблеме терминологического определения атрактивности как эстетически-смыслового качества архитектуры и архитектурной среды.

Summary

The paper deals with the problem of terminological define of attractivity as an aesthetical-contentical property of the architecture and the architectural environment.